

MUSEAALNE SAASTE

Mul on probleem.

Enne surma andis Debora Vaarandi mulle üle suure pataka Kersti Merilaasi kirju, mis too oli talle ligi kolmekümne aasta jooksul saatnud. Mida teeks korralik kodanik? Loovutaks need Kirjandusmuuseumile. Aga ma ei saa. Nimelt vannutab Kersti oma kirjades korduvalt Deborat, et too saadud kirjad põletaks: „Kõik Su kirjad ma põletan ära, ei maksa karta, tulevastele põlvedele ei jää midagi sorida. Tee Sina sedasama” (2. IV 1978). Ja põhjendab seda nii: „Meie omi kirju ju Kirjandusmuuseumi ei vii. Viimane asjaolu teebki mulle igasuguse kirjavahetuse vastikuks – kirjutad näiteks oma lapsepõlve kaaslasele, aga tuleb välja, et oled kirjutanud hoopis „rahvale”” (2. VI 1972). Paistab, et Debora on sõbrannat alt vedanud.

Ega Kersti kirjades kultuuriväärtuslikku eriti olegi, mõned üksikud ülestähendused välja arvata. Enamasti räägib ta iseenda ja laste käekäigust, annab aru oma tegemistest, kus käinud, mida näinud. Figureerivad küll nimed Ain Kaalep, Kaarel Ird, Aira Kaal jt, kuid peamiselt eluolulises kontekstis. Nii et eesti kultuurilugu ei kaota midagi, kui need kirjad lihtsalt tulle heita.

Küllap on Kirjandusmuuseumis niigi palju prahti: Kultuuriloolises Arhiivis klassikute rätsepaarveid ja kommipabereid, arhiivraamatukogus grafomaanide oma kulu ja kirjadega väljaantud vaimusünnitisi – viimased põlistab sundeksemplari seadus. Sama seadus kaitseb ka pisitrükiseid: kõiksugu kavu, plakateid, protokolle ja muud pudi-padi. Rahvusraamatukogus ja teistes suurtes biblioteekides puhastatakse pidevalt

fonde, kandes maha vananenud õppe- ja teaduskirjanduse ning räbaldunud eksemplariid. Paraku ei luba muuseumiseadus kogudest midagi välja rookida, isegi mitte seda, mis on sinna sattunud eksikombel ega oma mingit kultuuriloolist väärtust. Seetõttu tuleks olla eriti valiv uue materjali arvelevõtmisel. Kirjandusmuuseumi aastaaruanded aga näitavad pigem vastupidist. Kui saandivahetusel lisandus aastas umbes 5000–6000 säilitusüksust, siis aastatel 2010–2012 kaks-kolm korda enam.¹ Sõel on hõredaks jäänud. Kas see kõik ikka väärrib igavest säilitamist? Mis artefaktid on õpilaste iga-aastased ajalooalased võistlustööd? Pigem väärriksid juba talletamist gümnaasiumi lõpukirjandid.

Asjal on ka laomajanduslik pool: kõik see kraam vajab hästi varustatud hoidlaid. Tänu vastsele juurdeehitusele on Kirjandusmuuseumis praegu ruumi laialt, sinna mahub veel palju paberipahna. Teistsuguses olukorras on asutused, mis peavad talletama esemelist kultuuri. Eesti Rahva Muuseum vaevleb ammu ruumipuuduses, mille peaks lahendama gigantne rajatis Raadil. Ilmselt on uue maja lootus tiivustanud ERM-i muutma kogumisstrateegiat. Varem käis kogumine rohkem tagasihaaravalt ja selektiivselt, muuseumi jõudis enamasti see, mida omanik oli pidanud säilitamisväärseks. Nüüd oleme jõudnud otsaga lähiminevikku või lausa tänapäeva. ERM on võtnud hoiale

¹ Kirjandusmuuseumi aastaraamatutes esitatud aruanneteni viib link: <http://www.kirmus.ee/Asutus/ar.php>. Viimaste aastate kohta vaata Vilve Asmeri kirjutist Keele ja Kirjanduse käesolevas numbris.

Kohtla-Järve pioneerimaleva lipu, vanad tossud ja punkari nahktagi. Hiljuti teatas Ajaloomuuseum, et hakkab koguma presidendi vastuvõtul käinute kleite. Aga kuhu jäävad ülikonnad? Aktsioonil oleks mõtet, kui neid hakataks järgmiste presidendi vastuvõttude jaoks vaestele välja laenutama.

Kunagi tuli Paul-Eerik Rummo välja mõttekäiguga, et täiuslik portreefilm oleks selline, kus kaamera jälgib inimest tund-tunnilt tema sünnist surmani. Ainult kust leida vabatahtlikke, kes raiskaks selle filmi vaatamisele oma elu? Sama lugu on muuseumi kogudega. Ühtki ajajärku ei saa täismahus konserveerida, ikka tuleb teha valikuid ja seda tänase tarkuse pinnalt, oma töökspidamistest ja eelarvamustest lähtudes. See aga paneb fondihalduri õlule raske vastutuse koorma. Võimatu on öelda, mis saja aasta pärast võiks uurijale huvi pakkuda, ja seetõttu talletatakse igaks juhuks liiaga. Ja läbitöötamata ainese hulk muudkui kasvab ja kasvab.

Meie häda paistab olevat selles, et enam ei tehta vahet vanavaral ja vanakraamil. Nende mõistete hägustumisel on laiem aksioloogiline tagapõhi. Postmodernism ei vaatle kultuuri hierarhilise ehitisena, nagu seda on vähemalt renessansist alates tehtud, vaid risoomse moodustisena, mille musternäide on internet. Kunstimaailmas on installatsioonidega artefakti ausse tõstetud igapäevased tarbeesemed ja mis tahes kola. Mingi tõuke väärtushinnangute ja kogumisstrateegia muutmiseks on ilmselt andnud meilgi kõlapinda leidnud mikroajaloo kontseptsioon, mis seab fookusesse varem tühiseks peetud argielu nähtused.

Suuremate lünkade täitmine hoogtöö korras oli vajalik taasiseseisvumisele järgnenud kümnendil ja sellega oleme juba üsna edukalt hakkama saanud. Ent just viimasel ajal on lahti läinud frontaalne mineviku tootmine. Talletades tänapäeva, varume tulevastele

põlvedele minevikku. Vahest johtub see kibedast tõdemusest, et meie dokumenteeritud ajalooladestus on nii õhuke. Vana patriits Umberto Eco ironiseerib ajaloota Ameerika minevikuihaluse üle: „Pangem algatuseks kohe tähele, et seitsmekümne aasta tagune elamine on juba arheoloogiline eksponaat, ja see ütleb mõndagi apla modernsuseiha ja pideva minevikustamise kohta, mida Ameerika tsivilisatsioon harrastab, viseldes futuristliku planeerimise ja nostalgilise kahetsuse vahel.”² Kas see ei iseloomusta ka praegust eesti ühiskonda – ühelt poolt agar ennistamine, eluloovõistlused, kõiksugu mäluinstitiidid, teiselt poolt uue tehnoloogia kultus, ponnistused järjekordseks tiigrihüppeks?

Jätkates tõusvas tempos, pole kaugel aeg, kus ka Kirjandusmuuseumi praegused avarad hoidlad üle ääre hakkavad ajama. Kus on väljapääs? Et kogu aur ei läheks laomajanduse korrastamisele ja uute ladude ehitamisele, tuleks kasutada tänapäeva tehnoloogia võimalusi. Tulevikku vaadates võiks Kirjandusmuuseum laekuva materjali kohe digiteerida ja originaalid utiliseerida või tagastada omanikele. ERM-il nii lihtsat lahendust käepärast ei ole, aga küllap varsti on, sest tehnoloogia kiire areng on näidanud, et aparatuur, mis hiljaaegu kuulus üksnes tipplaborite või sõjaväe arsenalile, on nüüd igamehe päralt. Sestap võiks tulevikus talletada esemete asemel nende hologrammid, kolmemõõtmelised virtuaalsed objektid, tegelikkuse ehtsad koopiad. Ruumisääst missugune! Hologrammiga ei saa küll taktiilset kontakti, aga ega praeguigi lasta külastajail eksponaate käppida.

JOEL SANG

² U. Eco, Reis hüperreaalsusse. Tallinn: Vagabund, 1997, lk 17.